

Андријана Јовановић*

Институт за политичке студије, Београд

Бојана Секулић**

Институт за политичке студије, Београд

ПОЛИТИКА ОБРАЗОВАЊА И ЗАПОШЉАВАЊА КРОЗ ПРИЗМУ РОДНЕ РАВНОПРАВНОСТИ

Сажетак

Овај рад ће се бавити анализом политике образовања, тржишта рада али и проблемом дискриминације жена приликом запошљавању и на радном месту. Циљ је да се идентификују проблеми на које жене наилазе при запошљавању и раду, а који су последица родно засноване дискриминације и стереотипа, предоче постојећи механизми њиховог решавања, укаже на њихове недостатке и понуде конкретни предлози за ефикасније и ефективније решавање идентификованог проблема. Едукацијом становништва продире се дубоко у њихову свест и тим путем се чине видљивим све тешкоће и неправедности са којима се жене свакодневно сусрећу, али и начин исправљања ових неправди. Освешћивањем грађана о проблемима које прожимају њихово друштво, грађани постају спремнији да се укључе у борбу против дискриминације жена, да се активирају на доприношењу родној равноправности, као и да увиде на који су начин они сами вршили дискриминацију и маргинализацију жена и тако успоставе нове механизме спречавања

---

* Имејл адреса: andrijana.jovanovic@ips.ac.rs

** Имејл адреса: bojana.sekulic@ips.ac.rs

дотадашњих пракси. Едукација се треба спроводити кроз образовање – основно, средње и високо, кроз рад владиних и невладиних организација које се баве питањем родне равноправности. Првенствено ће бити указано на далеко шири проблем родне неравноправности у свим сферама друштвеног живота и дат осврт на постојећи међународни правни оквир унутар кога политике појединих држава уређују решавање овог проблема, а затим ће се фокус анализе усмерити на решавање проблема са којима се жене суочавају на тржишту рада конкретно у Републици Србији.

Кључне речи: *родна (не)равноправност, тржиште рада, образовање, Србија, дискриминација, едукација, медији, нормативни оквир*

УВОД

Политика људских права представља основ сваког демократски уређеног друштва. У ову широку област спадају питања заштите мањина, расних, националних, затим заштита социјално угрожених група, особа са посебним потребама, као и заштита права жена односно родна равноправност (Ђорђевић 2009, 317). Ове политике се посебно регулишу у савременим државама кроз институције надлежне како на централном тако и на локалним нивоима, независним владиним и невладиним телима доношењем различитих правних аката и стратегија. Борба за равноправност жена и њихова права се водила кроз историју, најчешће од стране различитих женских организација цивилног друштва, политичких странака леве оријентације и других организација. Она је текла неравномерно уз успоне и падове, од директног конфликта са успостављеним друштвеним системом, до инклузије у такав систем кроз прилагођавање система овим захтевима и супротно. Захтеви активисткиња и активиста у борби за женска права су у данашње време прилично остварени, када говоримо о либерално демократским западним друштвима. То су захтеви који подразумевају једнако право гласа без обзира на пол, права која се тичу својинских односа, социјалне и здравствене заштите. Деведесетих година 20. века догодио се неолиберални

заокрет на глобалном нивоу. Теорије о мултипљој модерности (Eistenstadt 2000) генерално потенцирају да модернизација у сваком конкретноисторијском контексту има своје специфичности, а да се највиши стандарди модернизације не могу копирати и остварити у мање развијеним земљама. У случају неолибералне глобализације та теорија имплицира да на хијерархијској лествици земаља од центра, полупериферије до периферије, полупериферијска друштва структурно каскају за земљама центра. Неолиберални модел капиталистичког система је и у „центру”, и на „полупериферији”, и на „периферији” донео одређена погоршања на плану стечених социјалних права и постигнутих нивоа социјалне сигурности. Период глобалне кризе од 2008. године применом мера штедње као механизма за сузбијање кризе додатно је нарушио квалитет свакодневног живота широких светских маса и стање заштите људских права у целини узев (Piketty 2014). Неолиберални заокрет је генерално донео специфичну врсту „мизогиније” – мржње према женама, њиховог обезвређивања, масовног свођења жена на робу и на везаност за процесе конзумеризма и таблоидизације, уз издвајање елитног дела међу најобразованијим женама и онима које су успеле да се сврстају међу „добитнике глобализације”. Масовно сиромашење, раст економских неједнакости између веома малог броја веома богатих и осталих, као и масовна незапосленост, одразили су се на глобалном нивоу на погоршање положаја жена и процесе ретрадиционализације (Лазичић 2015). С друге стране, транснационални конституционални принципи универзалне једнакости и женских права и даље настављају самостални ток унапређивања међународног и националног права људских права и женских права, а на том путу највише цивилизацијске стандарде успоставља право Европске уније (Вујадиновић 2015). Међународно право и право Европске није у континуитету унапређује правну једнакост и заштиту жена. Такође, покренути процеси урушавања патријархата масовним запошљавањем и образовањем жена, културним матрицама и измењеним системима вредности ипак су незаустављиви. Родне улоге се мењају, мушкарци делом такође прихватају цивилизацијске стандарде еманципације и, утолико, породични односи и друштвене улоге полова у непрекинутом току доживљавају и промене боље. Политичка, економска и социјална права жена у данашње време подразумевају једнаку заштиту за све грађане једне државе без дискриминације на основу неке посебне карактеристике. Ово је осигурано и Универзалном декларацијом о људским правима

Уједињених нација, као и различитим другим међународним повељама донетим на основу овог документа. Пекиншка декларација и Платформа за акцију усвојена на Четвртој светској конференцији о женама 1995. године и представља један од најопштијих политичких оквира за родну равноправност у свету (Четврта светска конференција о женама 1995, 31). Под овим документом се подразумевају главни принципи и обавезе заштите женских права и унапређивање положаја жена. Још једна важна међународна конвенција је Конвенција о елиминацији свих облика дискриминације жена.¹ Она дефинише облике дискриминације жена и поставља оквир националне акције усмерене на елиминисање свих облика овакве дискриминације. Влада Републике Србије основала је Координационо тело за родну равноправност 30. октобра 2014. године у циљу унапређења родне равноправности у Републици Србији које представља национални координациони механизам за питања родне равноправности и има мандат да координира рад органа државне управе и других институција у циљу унапређења родне равноправности и положаја жена и мушкараца у Републици Србији. (Координационо тело за родну равноправност, н.д.).

ПОЛИТИКА РОДНЕ РАВНОПРАВНОСТИ

Родна равноправност подразумева једнака права, одговорности и могућности, равномерно учешће и уравнотежену заступљеност жена и мушкараца у свим областима друштвеног живота, једнаке могућности за остваривање права и слобода, коришћење личних знања и способности за лични развој и развој друштва, једнаке могућности и права у приступу робама и услугама, као и остваривање једнаке користи од резултата рада, уз уважавање биолошких, друштвених

---

¹ Конвенција о елиминисању свих облика дискриминације жена (*CEDAW*) је међународноправни инструмент чијом се ратификацијом државе чланице обавезују да ће предузимањем одговарајућих мера спречити сваки вид непосредне и посредне дискриминације жена, обезбедити потпуни развој и напредак и на тај начин гарантовати женама да равноравно са мушкарцима остварују и уживају људска права и основне слободе. Конвенција садржи грађанска и политичка права (изборно право, једнакост пред законом, право на држављанство), али и економска, социјална и културна права (право на рад, образовање, здравство, као и релевантна права у економском и социјалном животу). Конвенција о елиминисању свих облика дискриминације жена усвојена Резолуцијом ГС УН 34/180 од 18. децембра 1979. године, ступила је на снагу 3. септембра 1981. године у складу са чланом 27(1). СФРЈ је ратификовала 1981. године (Службени лист СФРЈ – Међународни уговори 11/81). За СФРЈ Конвенција је на снагу ступила 1982. године.

и културолошки формираних разлика између мушкараца и жена и различитих интереса, потреба и приоритета жена и мушкараца приликом доношења јавних и других политика и одлучивања о правима, обавезама и на закону заснованим одредбама, као и уставним одредбама. (ЗРП 2021, чл. 3). Ову област пре доношења Закона о родној равноправности уређивао је Закон о равноправности полова (ЗРП 2009) који се бавио утврђивањем једнакости мушкараца и жена како у приватном тако и у јавном сектору. Закон је обавезивао органе јавне власти да развијају активну политику једнаких могућности у свим областима друштвеног живота и да прате остваривање равноправности засноване на полу у свим областима друштвеног живота, примену међународних стандарда и Уставом гарантованих права у овој области. Области којима се поменути закони баве су преваходно области запошљавања, социјалне и здравствене заштите, породичних односа, образовања, културе и спорта, политичког, јавног живота и судске заштите.

Законом о родној равноправности се дефинишу појмови дискриминације, рода и пола. Наглашено је да се не сматра дискриминацијом на основу пола, полних карактеристика, односно рода, мере за заштиту материнства и очинства (родитељства), усвојења, хранитељства, старатељства, као и заштита на раду запослених различитог пола, у складу са прописима којима се уређују радни односи и безбедност и здравље на раду, посебне мере уведене ради постизања пуне родне равноправности, заштите и напретка лица, односно групе лица која се налазе у неједнаком положају на основу свог пола, полних карактеристика, односно рода. Такође, не сматрају се дискриминацијом на основу пола, полних карактеристика, односно рода, посебне мере донете ради отклањања и спречавања неједнаког положаја жена и мушкараца и остваривања једнаких могућности за жене и мушкарце (ЗРП 2021, чл. 4).

Пол је дефинисан као термин који се односи на биолошке карактеристике, док род означава друштвено успостављене улоге, могућности, понашања, активности и атрибуте, које одређено друштво сматра прикладним за жене и мушкарце укључујући и међусобне односе мушкараца и жена и улоге у тим односима које су друштвено одређене у зависности од пола (ЗРП 2021, чл. 6). Родне улоге разликују се у зависности од култура, историјских периода, етничке припадности, социолошких и економских фактора, образовања, вероисповести итд. Како су друштвене вредности и

норме променљиве, тако се током времена могу мењати и родне улоге (Рамшак 2014, 11). Скупови понашања, улоге и одговорности које се приписују женама и мушкарцима ојачани су на различитим нивоима друштва преко својих политичких и образовних институција и система, образаца за запошљавање, норми и вредности, и кроз породицу (14).

Када је реч о запослењу, није дозвољено правити разлике по питању пола приликом јавног оглашавања послова и услова за њихово обављање и одлучивања о избору лица која траже запослење ради заснивања радног односа или другог вида радног ангажовања. Послодавац је дужан да запосленима, без обзира на пол, обезбеди једнаке могућности и третман, а у вези са заснивањем радног односа (ЗРР 2021, чл. 29).

Међутим, овај законски оквир не дефинише прецизно и довољно јасно механизме спречавања свакодневних ситуација дискриминације са којима се жене сусрећу. Како је реалност доста сложенија треба да постоји више правних механизма и нормативних оквира који ће помоћи свакодневну борбу против неједнакости полова. Полно узнемиравање је свако вербално, невербално или физичко нежељено понашање, које има за циљ или представља повреду достојанства лица или његовог личног интегритета, а које изазива страх или ствара застрашујуће, непријатељско, деградирајуће, понижавајуће или увредљиво окружење (ЗЗД 2021, чл. 12). Због постојања овакве свакодневне „фактичке дискриминације”, потребно је спровести конкретне акције на плану успостављања родне равноправности и заштите од дискриминације.

Правна теорија рода представља критичку анализу права, закона и примене закона као патријархалних институција са посебним указивањем на то да патријархални свет није добар за жене, а да су управо закони и њихова примена важни ослонци тог света. Једнака правна заштита, дискриминација приликом запослења и образовања, патријархално право и примена закона, заштита од насиља. Неке су од области изучавања ове правне дисциплине (Мршевић 2011, 24).

Механизми који ће помоћи и практично успостављање и поштовање родне равноправности од изузетне су важности за освешћивање читавог друштва и борбу са свакодневном дискриминацијом. „Постизање демократије унапред претпоставља постојање стварног партнерства између мушкараца и жена у вођењу послова друштва у коме они раде у условима једнакости

и комплементарности, узајамно се обогаћујући својим разликама” (Универзална декларација о демократији 1997, чл. 4).

ПРОБЛЕМ ЗАПОШЉАВАЊА И РОДНА РАВНОПРАВНОСТ

Родна неједнакост у Србији је препознатљива у свим аспектима друштвеног и политичког живота, а посебно у представничким телима и другим менаџерским и управљачким функцијама где је заступљеност жена у односу на мушкарце знатно нижа. Економски развој, демократске институције и правни оквир јесу неопходни, али не и довољни услови за унапређење положаја жена у политичком и јавном животу (Колин и Чичкарић 2010, 104). Такође, на тржишту рада у Србији, неповољан положај жена карактерише и висок проценат жена на слабо плаћеним пословима, велика стопа незапослености, сиромаштва и ниска економска активност. И упркос томе што је правним оквиром одређена једнакост зараде за жене и мушкарце, као један од главних аспеката родне равноправности на тржишту рада, жене су мање плаћене од мушкараца.

Утицаји патријархалног културног обрасца, који су и даље присутни у нашем друштву, условљавају дискриминаторни однос према женама, те се избор занимања често заснива на наслеђеним стереотипима по којима жене нису у позицији да се баве техничким пословима, па се чешће запошљавају на слабо плаћеним пословима који остављају довољно времена за породицу и одгајање деце. Зато се типично „женским” пословима сматрају занимања учитељице, наставнице, или послови који подразумевају пружање здравствених или социјалних услуга.

У Републици Србији права жена заштићена су Уставом у делу о равноправности полова где је дефинисано да: „Држава јемчи равноправност жена и мушкараца и развија политику једнаких могућности” (Устав Републике Србије 2006, чл. 15). Такође су и у делу Устава под називом Људска и мањинска права и слободе различитим члановима зајемчена и права жена. То подразумева стварање услова за потпуни развој и унапређење положаја жена у политичкој, друштвеној, економској и културној сфери, како би оне могле у целости да остваре и уживају људска права и основне слободе равноправно са мушкарцима (Стјефановић-Захаријевски, Гавриловић и Петрушић 2010, 19). Женска права се посебно штите

и горенаведеним Законом о родној равноправности из 2021. године (ЗРР 2021) и Законом о забрани дискриминације из 2009, који је измењен 2021. године (ЗЗД 2021).

Без обзира на постојеће међународне и државне правне регулативе, као дугогодишњи проблем можемо идентификовати проблем запошљавања кроз спектар родне равноправности, јер се већина претходно споменутих нормативних аката иако уређује ову област, не спроводи у пуном обиму у пракси.

Поред Националне стратегија о родној равноправности до 2030. године постоје многа истраживања о положају жена на тржишту рада. Подаци различитих истраживања говоре о већој незапослености жена чија је стопа за половину већа од стопе запослености мушкараца истог образовања, док су жене које имају више и високо образовање запослене чак у већем проценту од мушкараца.

Уколико се не направи нека значајна промена, биће потребно још 58 година да се оствари пуна родна равноправност у домену рада и затвори родни јаз на тржишту рада, који данас износи 14,7 процентних поена у корист мушкараца. Истраживања показују да су оне групе које су изложене дискриминацији на тржишту рада, изложене и другим врстама дискриминације. Жене имају нижа примања, теже добијају запослење, теже напредују, раније се отпуштају, пензије су им ниже. Жене су највише дискриминисане по основу пола, година, брачног стања или здравственог стања, изгледа, националне припадности (Машина 2023).

Индекс родне равноправности у Републици Србији из 2021. године – трећи по реду – показује да постоји напредак у смислу повећане партиципације жена и мушкараца на тржишту рада, али је забрињавајуће што се при томе не смањује родни јаз већ се он напротив повећава – од 14 процентних поена на 14,7 процентних поена измерено 2018. године (Бабовић и Петровић 2021).

Изазови жена 45+ на тржишту рада су јако велики, али оне и даље остају невидљиве за доносице одлука. Истраживања показују да каријера жена не иде узлазном линијом као код мушкараца, што подразумева повећање зараде, позиције, положаја у друштву с годинама, већ да су жене на крају каријере готово на истом месту као на почетку. Жене се већ од 45. године налазе на силазној путањи (Машина 2023).

Основни циљеви образовања су стицање, усавршавање и развој компетенција у складу са потребама тржишта рада,

омогућавање запошљавања по окончању образовања, успостављање стабилног и одрживог тренда запослености; и у крајњем исходу јачање конкурентности националне привреде на глобалном тржишту. Савремено образовање је све више детерминисано глобалистичким и процесима брзог технолошког развоја, а у Европи и евроинтеграцијским процесима које усмеравају институције Европске уније. Ови процеси носе са собом много изазова и образовању од којег се тражи да створи стручну, ефикасну и брзо упошљиву радну снагу, која је веома битан чинилац сваког радног процеса и друштвено-економског развоја (Секулић 2022, 216).

Тржиште се стално мења, може слободно да се каже да у последњим годинама још рапидније, самим тим одговор који нови профили кроз образовање и стручну спрему морају да пруже су у већим изазовима. Достигнућа у технолошком смислу су већ данас на много вишем нивоу него до пре неку годину. Управо образовање и начини како да се то образовање унапреди у циљу да се прате трендови, али да се задржи оно што је своје за сваку земљу показало се као продуктивним. Не могу да се занемаре сва достигнућа у техничко технолошком смислу већ морамо њима да се прилагођавамо. У процес образовања и повремених обука треба да се укључе и приватне компаније како би се препознале потребе у недостајућим знањима и вештинама и помогле у одговарајућим преквалификацијама и тренинзима; а образовни систем треба да јача креативност као једину карактеристику која не може бити замењена машинама (Базић и Секулић 2023, 617). Посебне мере одређују се и спроводе у оквиру годишњих планова или програма рада, односно у складу са овим и другим законима, припремају их и доносе органи јавне власти и послодавци, који, поред елемената прописаних законом, обавезно садрже и део који се односи на остваривање и унапређење родне равноправности. Како би се постигао успех у примени политике која има за циљ да се ојача и подржи унапређење родне равноправности, равноправност полова и положај жена и њихов статус у друштву, неопходно је да се интегрише перспектива те равноправности у генералну политику на такав начин да обухвати све сфере друштва. Таква имплементација позитивних мера у генералну политику мора бити пропраћена адекватном институционалном и финансијском подршком на свим нивоима (Четврта светска конференција о женама 1995, 31).

МЕДИЈИ И РОДНА РАВНОПРАВНОСТ

Медији имају огроман значај и одговорност – утичу на обликовање јавног мњења, идеја, ставова, понашања, деконструисање родних стереотипа, усвајање одређеног система вредности и посредници су у друштвеним променама. Они управо представљају веома важан канал утицаја на побољшање проблема запослености жена (Пејовић 2022, 9). Општепозната чињеница је да су медији својеврстан, како дистрибутр, тако и креатор вредносних значења савременог друштва. Српски медији су настали, и настављају да постоје и функционишу унутар преовлађујуће традиционалног, патријархалног дискурса. Друштвене норме које се обнављају унутар овог дискурса, а путем медија сервирају јавном мњењу, изузетно су дестимулишуће по развој радне етике код жена. Медији су одговорни за преношење и одржавање родних стереотипа јер грађани конзумирају медијске садржаје и тако усвајају искривљене поруке да су мушкарци супериорни, способнији од жена, а да су жене инфериорне и не могу бити успешне и одлучне лидерке (7).

Оснаживање застарелих стереотипа о способностима полова за обављање одређених послова под параваном биолошки утемељених склоности, категоризација занимања на „женска” и „мушка”, промовисање репродуктивне улоге жене као примарне, представљање запослених жена у негативном светлу и томе слично, само су неки од начина на који медији негативно утичу на остваривање родне равноправности у сфери рада и запошљавања. Дестимулишуће утиче и избор тема које се пласирају као „женске”, традиционално везане за физички изглед и кућне послове, сужавајући женама простор за избор интересовања, а индиректно и каријере.

Промена овог дискурса је једно од кључних питања бављења проблемом запослености жена. Подизање медијске свести може створити политичку климу која је наклоњена родно сензибилисаним политичким потезима који теже да афирмишу жене као равноправне учеснице на тржишту рада.

Не улазећи у реални ниво остварености одредби закона, може се рећи да су медији у одређеном нивоу покривени законском регулативом по питању родне равноправности. Закон о јавном информисању и медијима забрањује дискриминацију и говор мржње по низу основа, међу које спада и пол (ЗЈИМ 2023, чл. 86). Независно Удружење Новинара Србије (НУНС), као и Удружење Новинара

Србије (УНС) основали су женске секције које теже промовисању и едукацији жена у медијима, подстицању медија на извештавање о темама родне равноправности и промоцији родно сензитивног језика.

Конкретних механизма за постизање вишег степена родне равноправности у сфери рада и запошљавања путем медија има много. Пре свега, неопходно је повећати капацитете самих медијских кућа за бављење овом тематиком. Едукације новинара, и уредника о значају родне равноправности, разбијање родних стереотипа путем тренинга и семинара и стимулисање коришћења родно сензитивног језика су само неки од начина којима се побољшавају могућности бављења наведеним темама. Једнака заступљеност жена и мушкараца у медијским садржајима примарно је питање новинарске етике и професионализма. Поштено приказивање рода у медијима требало би да буде професионална и етичка тежња, као и поштовање тачности, правичности и поштења (Пејовић 2022, 9).

Даље, неопходно је подстицати промоцију родне равноправности кроз медијске садржаје. Као последица потреба тржишта мање популарне теме остају ускраћене медијског простора. Иницијативе из цивилног сектора за веће укључивање жена у економске токове неретко остану познате само уском кругу актера из невладиног, а још мањем броју њих из владиног сектора. Уколико у медијима нису видљиве високообразоване и жене са интегритетом које суверено и компетентно говоре о теми о којој се расправља, далеко ће се спорије догађати еманципација од патријархалног стереотипа и теже ће жене постајати истински ауторитети (Беговић 2015, 63).

Осим (су)финансирања оваквих пројеката од стране органа власти, њихова медијска промоција не сме изостати. Поред утицаја на саме медије да ове садржаје укључе у своје програме, потребно је подстицати организације цивилног друштва да своје кампање учине приступачнијим и пријемчивијим за што ширу јавност, не би ли се постигло подизање свести што већег броја грађана. Поред промовисања садржаја који афирмишу принцип родне равноправности, потребно је уклањати, или барем дестимулисати, оне садржаје који овај принцип крше. Сексистичким, мизогиничним, дискриминаторним садржајима који оснажују стереотипе, нарочито у случајевима вишеструко дискриминисаних група жена, треба у што већој мери сузити простор деловања и утицаја на формирање друштвене свести.

Позитивне акције ка повећању утицаја жена у одлучивању у самим медијима су такође изузетно значајне. Стварање климе једнаких могућности за запослење, усавршавање и напредовање у сфери медија, не само да је вредно само по себи, већ је значајно и као модел, који ће се медијским утицајем преносити на друге сфере. Потребно је успоставити механизме мониторинга квантитета и квалитета женске присутности на руководећим положајима и количине утицаја жена на уређивачку политику одређених медија. Ово се нарочито односи на маргинализоване групе жена, не би ли се обезбедило да и се и њихов глас чује. Маргинализација жена у медијским садржајима говори о маргинализацији жена у друштву. Квантитет присуства, односно одсуства жена из јавне сфере, говори о степену јавног значаја који јој се придаје (Беговић 2015, 65).

Све горепоменуте акције је важно обављати на националном, али можда још значајније на локалном нивоу. Жене које живе у руралним областима где је ниво образовања нижи, а традиционални културни обрасци чврсто укорењени у друштвену свест, наилазе на највеће препреке при запошљавању и професионалном напредовању. Медијска улога у разбијању ових културних образаца може бити од непроцењивог значаја за побољшавање потенцијала жена које живе на селу.

Коначно, од примарног значаја је континуирана, удружена акција владиног и невладиног сектора, медија и образовних институција, на осветљавању проблема на које жене наилазе у сфери рада, и отварања што шире платформе за дискусију и изналажење ефективних и ефикасних механизма решавања ових проблема. Само колективним трудом свих релевантних актера, на свим нивоима, могуће је учинити напредак ка систему који као врхунске вредности држи равноправност и сарадњу, у свим областима, па тако и у области рада и запошљавања.

ОБРАЗОВАЊЕ КАО МЕТОД УСПОСТАВЉАЊА РОДНЕ РАВНОПРАВНОСТИ

Образовање је свакако један од најбољих начина подизања свести грађана о важности родне равноправности. Она је не само облик који се дуготрајно може користити у мењању свакодневне дискриминације са којима се жене сусрећу, већ има и дугорочније ефекте од било ког другог механизма успостављања родне

равноправности, јер се образовним мерама васпитавају како садашње тако и будуће генерације. Едукацијом становништва продире се дубоко у њихову свест и тим путем се чине видљивим све тешкоће и неправедности са којима се жене свакодневно сусрећу, али и начин исправљања ових неправди. Освешћивањем грађана о проблемима које прожимају њихово друштво, грађани постају спремнији да се укључе у борбу против дискриминације жена, да се активирају на доприношењу родној равноправности, као и да увиде на који су начин они сами вршили дискриминацију и маргинализацију жена и тако успоставе нове механизме спречавања дотадашњих пракси.

У Републици Србији је образовање, почевши од основног, преко средњег, те закључно са високошколским, у погледу садржаја учења, менталних склопова и система вредности носилаца образовног процеса, а следствено и њихових педагошких приступа заробљено патријархалном матрицом (Петрушић и Вујадиновић 2018, 315). Едукација се треба спроводити кроз образовање - основно, средње, (средње дуално) и високо, кроз семинаре и едукативне радионице владиних и невладиних организација које се баве питањем родне равноправности, кроз брошуре, конференције и дебате о родној равноправности и њеном побољшању, као и кроз едукативне програме на телевизији. У овој области почев од учитеља, наставника, професора треба да се образује и већи број стручњака који ће се бавити овим питањем, већи број одељења при факултетима који ће разматрати положај жена и начин унапређивања њиховог положаја, одсеци при институтима за друштвене науке који ће се бавити искључиво овим питањем и на тај начин пружати бољи и шири увид у области и начине на који су жене дискриминисане и маргинализоване, као и конкретне статистичке податке о њиховом учешћу у јавној сфери и утицају на доношење одлука које се тичу њих самих. Такође, потребно је што веће оспособљавање професора и наставника за рад на овој теми, како би на пример професори и наставници грађанског васпитања у средњим и основним школама могли да одрже предавање о питању родне равноправности и њеној имплементацији у друштву. Реалност је оптерећена патријархалним наслеђем, јер креатори наставних програма и садржаја, као и сами наставни кадрови на свим нивоима образовања заправо сами носе печат дубоко кодиране патријархалне матрице у разумевању родних односа и родних улога, и укупних система вредности (Ђорић и Вујадиновић 2020, 218).

Веома је битно подизање свести деце у основним и средњим школама о питању њиховог будућег запослења. Потребно је предочити им која су њихова права и могућности, који су начини и механизми жалбе ако увиде да су при запошљавању и на радном месту дискриминисане по основу рода. Ово освешћивање је од изузетне важности, нешто што се у школама не учи, а што може бити од изузетне важности у животу сваке жене. Упознавање са механизмима заштите који спречавају дискриминацију жена при запошљању, раду, али и при узимању боловања или трудничког одсуства, као и напредовања у каријери могу помоћи младим женама да унапред познају своја права и начине на које се могу заштити од потенцијалних повреда њихових законских права. Рад на питању успостављања родне равноправности путем едукације је од изузетне важности за читаво друштво и његову демократичност, па зато на њему треба да раде и владин и невладин сектор, али и да кроз своју сарадњу покушају да на што непосреднији начин оснаже положај жена у друштву. Ово питање није питање које се временом може решити само од себе јер је, узмимо за пример, чињенично повећан број жена у области образовања, посебно високог, а оне и даље не заузимају високе и руководеће позиције у јавном сектору, као ни у приватним компанијама и даље су у великој мери економски зависне. Едукацијом се могу постићи невероватни резултати у освешћивању целокупног становништва о питању једнакости жена, па због тога у овај вид успостављања равноправности полова треба уложити посебан напор, како од стране државе, тако и од стране цивилног сектора.

ЗАКЉУЧАК

Родна неједнакост у Србији је препознатљива у различитим аспектима друштвеног и политичког живота. На пример, последњих деценија је приметно повећан број жена у области високог, као и образовања уопште, али оне и даље не заузимају у већем броју водеће и руководеће положаје у јавном сектору и приватним компанијама. Ова врста неједнакости посебно је видљива када се ради о менаџерским и управљачким функцијама где је заступљеност жена у односу на мушкарце нижа.

Дискриминаторни однос према женама условљен је и снажним утицајем патријархалног обрасца у нашем друштву који оснажује

наслеђене стереотипе по којима жене нису способне да се баве одређеном врстом послова (традиционална подела на мушке и женске послове) па се запошљавају на слабо плаћеним пословима који им остављају више времена за породицу и одгајање деце.

Такође, врло дестимулишуће на подизање свести о овом проблему утиче и избор тема које се пласирају у медијима као „женске”, традиционално везане за физички изглед и кућне послове чиме се женама директно сужава простор за избор интересовања, а индиректно и каријере.

Индекси родне равноправности као мерни инструменти и индикатори „родног јаза” у сфери рада, новца, знања, времена, здравља, укрштене неједнакости и насиља, показују да су и најразвијеније земље Запада, државе чланице Европске уније, у просеку и појединачно далеко од родне равноправности (нордијске земље најмање далеко), а да је Србија још у много већој мери далеко од пуне родне равноправности, посебно у домену рада и доступности финансијских ресурса женама. Демократски стандарди транзиције и европских интеграција и цивилизацијски стандарди родне равноправности постављају пред српско друштво и државу задатке систематског унапређивања конкретних политика у доменима рада, политичке партиципације, економске моћи, здравствене и социјалне заштите, заштите од насиља у породици, са јасно профилисаним циљем да се унапреди родна равноправност и да се смањи простор за репродукцију старог и продукцију новог патријархата.

Образовање, његови садржаји и праксе представљају моћне инструменте за репродукцију родних односа, али су истовремено и кључни механизам друштвених промена. Будући да је образовање у стању да обликује децу и младе и може им отворити нове перспективе у избору начина живота и конструисању нових форми и садржаја родних идентитета, остваривање родне равноправности није могућно без интегрисања родне перспективе у наставне планове, образовне садржаје и наставну праксу. Стога се у савременим друштвима, посебно у оним транзиционим, какво је наше, образовним установама намеће обавеза да својом делатношћу мењају друштвени контекст и буду промотери родне равноправности, као универзалног стандарда грађанског друштва, основног принципа демократије и људских права, услова социјалне правде и кључне одреднице стратегије развоја друштва у 21. веку (Стјепановић-Захаријевић, Гавриловић и Петрушић 2010, 9).

У Србији данас не постоји друштвени консензус о потреби равноправног третмана жена и мушкараца и још увек су у великој мери присутни „патријархални синдром”, стереотипи и предрасуде, који значајно утичу на функционисање друштвених механизма и остваривање стандарда родне равноправности. Сви облици неравноправности жена нису лако уочљиви, а на друштвеној сцени укршта се деловање различитих друштвених актера који утичу на решавање проблема неравноправности, спровођење међународних и домаћих правних аката, етичких стандарда и увођење мера и механизма остваривања равноправности жена у друштву. Један од најважнијих предуслова за превазилажење ових тешкоћа јесте систем едукације и образовних садржаја који документују неравноправност и промовишу идеју родне равноправности (Гавриловић 2008).

Ако претпоставимо да државне институције своје акције на постизању равноправности полова заснивају на консензусу о потреби њеног успостављања, онда можемо систем образовања и васпитања у друштву означити као кључни за преношење вредности родне равноправности на млађе генерације.

Крајњи циљ пуног укидања „родног јаза” је суштински тешко достижан, али што је боље артикулисан теоријски оквир анализе родних односа, то ће разумевање и интерпретирање чињеница и појава бити плодотворнији и то ће јавне политике и стратегије борбе за еманципаторске помаке бити успешнији.

РЕФЕРЕНЦЕ

Бабовић, Марија, и Маријана Петровић. 2021. *Индекс родне равноправности у Републици Србији 2021. године (Дигитализација, будућност рада и родна равноправност)*. Београд: Тим за социјално укључивање и смањење сиромаштва Владе Републике Србије

Базиф, Јован, и Бојана Секулић. 2023. „Образовање у координатама индустрије 4.0. и индустрије 5.0.” *Социолошки преглед* LVII (2): 610–637.

Беговић, Бојана. 2015. „Употреба родно осетљивог језика и приказ жена у штампоаним медијима у Србији.” *СМ : Communication and Media Journal* 10 (35): 59–80.

Гавриловић, Данијела. 2008. *Образовање и едукација као предуслов за превазилажење тешкоћа у имплементацији*

етичких и правних норми родне равноправности у друштвеној средини. Београд: TEMIDA, Виктимолошко друштво Србије, Прометеј

Ђорђевић, Снежана. 2009. *Анализа јавних политика.* Београд: Факултет политичких наука, Чигоја штампа

Ђорић, Горана, и Драгица Вујадиновић. 2020. „Образовање за родну равноправност у Србији.” У *Родна равноправност – од једнаких права до једнаких могућности*, ур. Варади Тибор и Маријана Пајванчић, 215–231. Београд: Српска академија наука и уметности

Закон о забрани дискриминације, „Службени гласник Републике Србије”, бр. 22/2009 и 52/2021.

Закон о јавном информисању и медијима, „Службени гласник Републике Србије”, бр. 92/2023.

Закон о равноправности полова, „Службени гласник Републике Србије”, бр. 104/2009.

Закон о родној равноправности, „Службени гласник Републике Србије”, бр. 52/2021.

Колин, Марија, и Љиљана Чичкарић. 2010. „Родне неједнакости у запошљавању, управљању и одлучивању.” *Становништво* 48 (1): 103–124.

Конвенција о елиминисању свих облика дискриминације жена. 1979. Резолуција ГС УН 34/180 од 18. децембра 1979. године.

Координационо тело за родну равноправност. н.д. „Почетна страна.” *Координационо тело за родну равноправност.* Последњи приступ: 15. фебруар 2024. <https://www.rodnaravnopravnost.gov.rs/sr/pocetna>

Мршевић, Зорица. 2011. *Ка демократском друштву – родна равноправност*, Београд: Институт друштвених наука

Пејовић, Душанка. 2022. *Анализа медијске правне регулативе из родне перспективе – како до бољег интегрисања родне равноправности у медијске садржаје и унутрашњу организацију медија.* Подгорица: Министарство људских и мањинских права, UNDP

Пејовић, Душанка. 2022а. *Приручник за родно одговорно новинарство.* Подгорица: Министарство људских и мањинских права, UNDP

- Пекиншка декларација. 1995. Четврта светска конференција о женама
- Петрушић, Невена, и Драгица Вујадиновић. 2018. „Од родно слепог ка родно инклузивном високом образовању у Србији: акциони планови за уродњавање.” *Социологија* LX (1): 313–329.
- Рамшак, Анита. 2014. *Родна равноправност – приручник за предаваче*. Међународно развојно соделовање Словеније.
- Секулић, Бојана. 2022. „Дуално образовање: припрема за тржиште радне снаге или за улазак у свет рада?” *Политичка ревија* 74 (4): 215–235. DOI: 10.22182/pr.7442022.9
- Стјепановић-Захаријевски, Драгана, Данијела Гавриловић, и Невена Петрушић. 2010. *Образовање за родну равноправност: Анализа наставног материјала за основну и средњу школу*. Београд: UNDP
- Стратегија за родну равноправност за период од 2021. године до 2030. године. „Службени гласник Републике Србије”, бр. 103/2021.
- Универзална декларација о демократији. 1997. Интерпарламентарни савет.
- Устав Републике Србије, „Службени гласник Републике Србије”, бр. 98/2006 и 115/2021.
- Eisenstadt, Shmuel. 2000. *Multiple Modernities*. The MIT Press on behalf of American Academy of Arts & Sciences Stable 129 (1): 1–29.
- Lazić, Mladen. 2015. *Ekonomске elite u Srbiji u periodu konsolidacije kapitalističkog poretka*, Београд: Ћигоја штампа
- Машина. 2023. „За затварање родног јазана на тржишту рада потребно је још 58 година.” *Машина*. 09.05.2023. Последњи приступ: 15. фебруар 2024. <https://www.masina.rs/za-zatvaranje-rodnog-jaza-na-trzistu-rada-potrebno-je-jos-58-godina/>
- Piketty, Thomas. 2014. *Capital in the Twenty-First Century*, Harvard University Press
- Vujadinović, Dragica. 2015. “Gender Mainstreaming in Law and Legal Education.” *Annals of the Faculty of Law in Belgrade – Belgrade Law Review* LXIII (4): 56–74.

Andrijana Jovanović*

Institute for Political Studies, Belgrade

Bojana Sekulić**

Institute for Political Studies, Belgrade

EDUCATION AND EMPLOYMENT POLICY THROUGH THE PRISM OF GENDER EQUALITY

Resume

This paper will deal with the analysis of education policy, the labor market, but also the problem of discrimination against women during employment and at the workplace. The goal is to identify the problems that women encounter during employment and work, which are the result of gender-based discrimination and stereotypes, present the existing mechanisms for solving them, point out their shortcomings, and offer concrete proposals for a more efficient and effective solution to the identified problem. Educating the population penetrates deep into their consciousness and thereby makes visible all the difficulties and injustices that women face on a daily basis, as well as the way to correct these injustices. By making citizens aware of the problems that pervade their society, citizens become more willing to get involved in the fight against discrimination against women, to become active in contributing to gender equality, as well as to see how they themselves are discriminated and marginalized women and thus establish new prevention mechanisms previous practices. Education should be carried out through education – primary, secondary, and higher, through the work of governmental and non-governmental organizations that deal with the issue of

---

* Email address: andrijana.jovanovic@ips.ac.rs

** Email address: bojana.sekulic@ips.ac.rs

gender equality. Primarily, the much wider problem of gender inequality in all spheres of social life will be pointed out and an overview will be given of the existing international legal framework within which the policies of individual countries regulate the solution to this problem, and then the focus of the analysis will be directed to solving the problems that women face on the market work specifically in the Republic of Serbia.

Keywords: *gender (in)equality, labor market, Serbia, discrimination, education, media, normative framework*
